
UNITÁRIUS ÉLET

57. ÉVFOLYAM 5. SZÁM
2003. SZEPTEMBER-OKTÓBER

Kéthavonta megjelenő folyóirat

A TARTALOMBÓL

**Egy örökké emlékezetes nap:
1849. október 6.**

Egyházi hírek

Kereszténység és kultúra

A hit Isten ajándéka

Világvallások kertje – Szeged

Szervét Mihály 450 éve halt meg

Megemlékezések

Akik előttünk jártak...

In memoriam Gelei József

Egyházközségeink életéből

Ady Endre
ÖRÖK VÁGY

Ha ellobog majd ifjú lángom
Ha majd zokogni sem tudok
S a sok rommá verődött álmon
Dermedten összeroskadok.
Vajjon a megnyugvás tompa kínját
Érezni nem lesz oly nehéz?
Vagy vágyón fogom visszasírni
Az örök, kínos szenvedést?

Ha ellobog majd ifjú lángom
S örök megnyugvás int felém,
Milyen szellem fog felkeresni
Testemnek porladó helyén?...
Az örök vágy lángszellemének
Árnya kísért majd engemet,
Mert, hogy vágy nélkül elhamvadjak
Érzem, tudom, hogy nem lehet!

„A hit Isten ajándéka”

Ef 2,8

A történelem ismétlődik, mondjuk sokszor. Ez különösen igaz a pécsi unitárius gyülekezet történetére, életére nézve. Közel 250 éves pécsi „szüneteles” után, bár lélekszámban kevesen, de bízó hittel keressük helyünket a harmadik évezred kezdetén. Öröm számomra az, hogy a pécsi református egyházköztség gyülekezeti terméből szólhatok, és talán nem véletlen az, hogy mint egykor, a 16. század második felében, e két egyházköztség sorsa ma is összefonódik. Emlékezni gyűltünk ma össze. Egy olyan emberre, kinek neve helyet követel Európa és a világ szellemtörténetében, kinek helye ott van a nagy reformátorok között. Az egyetlen magyar alapítású egyház reformátorára, aki valami egészen egyedül adott a világnak. Aki kora korlátait maga mögött hagyva, a reformáció utolsó hajtásaként – a radikális reformációt beteljesítve – az unitárius egyházat alapította.

Tudjuk, hogy mit köszönhetünk Dávid Ferencnek. Az idő végtelenségében felvillanva Ő hozta magával az unitárius hitet, az ember Jézus szeretettanára épülő egyistenhitet, a szabad vizsgálódás és a türelem eszméjét, melyet, ha nem fojtanak meg őt elhallgattatva, börtönre ítélve, bizonyára évszázadokkal lendíthette volna előbbre az európai fejlődés menetét.

Ma talán nem is az életéről és a szorosabb értelemben vett tanításairól szeretnék beszélni, hanem az Ő és követői szellemi hatásáról, arról a szellemi hatásról, melynek következtében 1568-ban, Erdélyben, a tordai országgyűlésen – a világon itt először – kimondták és törvényesítették a vallásszabadság eszméjét: „mindenki azt a hitet vallhatja, amely felfogásával megegyezik, mert a hit Isten ajándéka.”

Manapság egyre többet hallani ezen edictumról, bár közelről sem szélesebb körben. Mi lehet ennek oka? Talán a hagyományos unitárius türelem „visszaütése”, vagy csak egyszerűen, a történetírás részleges és hiányos munkája? Vagy csak a pusztán közöny? Pontosán ezt nem lehet tudni. Mindenesetre több figyelmet érdemelne.

Lelki szemeink előtt áll első püspökünk, Dávid Ferenc alakja, a szabad vizsgálódás és a türelem felesküdtje, a józan ész tekintélyének segítségül hívója, aki a semper reformanda szellemében, a reformáció hosszú útját bejárva jutott el hitéig, Isten ismeretéig. Istenfogalom nélkül nem beszélhetünk

vallásról, és Dávid Ferenc tudta, hogy e fogalom kiaknázhatatlan, hogy Isten ismerete mindig túlmutat önmagán. Tudta, hogy vizsgálódásában az értelemnek is fontos szerepe van, bár a ráció nem léphet a transzcendens helyébe, és hogy ez nagy távlatokat nyit meg előtte. Valami lázas kereséssel, szüntelen vizsgálódással ment Istene elé, mint aki tudta, hogy az élet – és ebben a hit – a fejlődés folyamatának jegyzőkönyve, de úgy is, mint aki tudta azt, hogy életünk egy személyes Isten nélkül csak pusztán elvonatkoztatás. Folyamatosan hatolt be a feltárulkozó Titokba, hogy megtalálja a lelkiismeretével megegyező felfogást.

Itt meg kell jegyeznünk azt, hogy Dávid Ferenc hite nem illethető túlzott racionalizmussal. Nem csupán pusztán elméletet, szabad filozófiát akar nyújtani, hanem a jézusi tanításokon alapuló élő és személyes hitet, az Atyában, a szeretet Isteneiben. A hit intellektuális alapjait, világnézetét igencsak ki lehet terjeszteni, de mit ér minden, ha az elnyomja az élő hitet. Bizonyára ezért van az, hogy manapság az amerikai unitáriusok egy része, akik szemében és lelkében a hit csupán egy világnézet, egy bizonyosfajta optimista életszemlélet szinonimájává vált, az erdélyi gyökerekben keresik megújulásukat.

A szabad vizsgálódás szelleme „kézzelfogható” eredményt szült, a tordai országgyűlést, mely kimondta, hogy: „a hit Isten ajándéka, az hallásból létszen, mely hallás Isten ígéje által van”. A nagy hitviták kereszttüzében Dávid Ferenc ezt így fogalmazta meg: „A hit kérdésében nem a hatóság karjával, hanem az ige igazságával és a lélek szeretetével kell eljárni”. Nincs nagyobb esztelenség, sőt lehetetlenség, mint külső erővel kényszeríteni a lelkiismeretet és a lelket, aki felett hatalommal csak teremtője bír.”

Bár élesen nem lehet szétválasztani, nyilvánvaló az, hogy minden vallás egy intellektuális, világnézeti, és egy úgynevezett érzelmi, etikai alaplól tevődik össze. Valaki így fogalmazta ezt meg: Istent mint fényt, és mint szabályt lehet felfogni.

Attól vagyunk mi egy gyülekezet, egy egyház, hogy azonos vallási nézeteink vannak. És bár mindannyiunknak vannak saját meglátásai, ha másként is látunk sok dolgot, közös nézetünk lényegében nem változik. Így van ez minden egyházzal, feleke-

zettel. Az is igaz, hogy e nézeteket nem lehet, nem szabad feladni. Attól vagyok én igazi unitárius, katolikus, református és evangélikus, avagy más vallású, mert e nézeteket vallom, és igazán, mélyen, a magam hitét, a magam megtalált igazságát csak így élhetem meg. Valahová tartozni kell, szoktuk mondani népiesen, és fontos ez, főleg akkor, amikor tudjuk, hogy hitünknek nemcsak egyéni, hanem közösségi vonatkozásai is vannak.

Igaz az tehát, hogy minden út elkeskenyül, ha a magasba visz, minden igazság – így a vallási is – megoszthatatlan, szétválaszthatatlan. Minden ember ahhoz az Istenhez jut el, akit önmagának megfogalmaz. És annál inkább jut el hozzá, minél inkább e megfogalmazás, e kép letisztult. Sokan és sokfélék vagyunk, különböző meghatározottsággal, különböző képességekkel, igényekkel, így sokféle igazságot is birtokolunk. De ez még nem baj. A kép szépségét, változatosságát is a színek összessége adja. Akkor van baj, amikor nem tudunk mindannyian ragyogni, egymás hitét életre juttatni, Isten ajándékával nem tudunk igazán élni. Bár a jogállam és a kiteljesedő ökumené elősegíti a szabad hit gyakorlását, mégsem lehet azt mondani, hogy minden rendben volna. A hitről, mint Isten ajándékáról sokszor többet beszélünk a háta mögött, mint a szemébe, a felekezeti elfogultság is érzeteti hatását.

Csak reménykedni tudunk, hogy e kérdésben érzéseink, a szeretet, a fény vezet majd minket. A vallás e második eleme úgymond mélyebben hatol be az igazságba, felszabadítja bennünk a szeretni tudás képességét, ugyanakkor egyetemessége magába olvasztja az ember kicsinyességét is. A vallás az egyén és közösség hitének, hivatásának, ugyanakkor erkölcsi életének is meghatározója. Igaz ez a keresztény vallások esetében is, ahol Jézus szeretet tana mindenkinek szól, nemcsak megérezhető, hanem megélhető is, nem más, mint valóra váltható életlehetőség. Isten azt kívánja tőlünk, hogy hivatásunk megélésében lépünk túl önmagunkon is, egy szebb-jobb világ, Isten országa megvalósításának érdekében.

Ez az út nem könnyen járható. Jézusi értelemben vett szorosabb kaput, szabadságunk kiteljesedése esetén dialógust, azaz párbeszédet, a türelem megélését, egymás terhének hordozását, folytonos fejlődést követel meg. Igaza van Renannak, amikor azt mondja: „Idő és sok tapasztalás kell addig, amíg odáig jut az ember, hogy belátja: egy dogma sem érdemli meg, hogy szembeszálljanak érte, s vétsünk a szeretet ellen.” Példaértékű számomra Dávid Ferenc kora, amikor a vallási párbeszéd virágkorát élte. Tudjuk, hogy voltak túlkapások is, sokszor indulattal telített gondolatok, érzések feszültek egy-

másnak, de az emberek párbeszédben voltak, a templomokban, a házakban, az utcákon saját és végső kérdéseikről beszéltek: mert fontos volt ez számukra.

A dialógus problémáink, kérdéseink megfogalmazását jelenti, ugyanakkor a másikon keresztül nemcsak önmagunk megértését segíti elő, hanem közös eszményeink esetleges megoldását is. Legfontosabb feltétele az, hogy ne csupán saját igazságunkra figyeljünk, hanem a másik ember megértő elfogadására is képesek legyünk. Ennek első stációja mindannyiunk esetlegességének számbavételét jelenti. Tudomásul kell vennünk azt, hogy nem egyedüli igazságot birtokolunk, mert az abszolút igazság csak Istené. A részletigazságok az emberek nézetei, az egyetemes igazságok Isten igazságai.

Éppen ezért eleve fogékonynak kell lennünk a másság iránt, a másikat ne legyőzni akarjuk, hanem mérlegelni és megérteni. Ez természetesen nem zárja ki saját magunk vállalását, másságunk megmutatását, hiszen ez éppen feltétele, ha úgy tetszik, a gondolatok „kijátszásának”.

Ha így teszünk, akkor egy szüntelen feltárulkozásban, nyitottságban élhetünk, mely nyitottságot éppen a folytonosan szerzett újabb tapasztalatok, egy táguló és nemesedő világ táplál. Különösen szükségünk van erre a Ma korában, amikor világunk egyre inkább átláthatóbbá, megismerhetőbbé és testközelivé válik, amikor, ugye, például az európai nemzetek szorosabb összefonódása, jövőjének közös alapja és sorsa valósággá válik.

A mások véleményének meghallgatásával, tiszteletben tartásával együtt jár a türelem erénye is. Mi, unitáriusok, 435 éves történelmünk során erre a vallási türelemre és lelkiismereti szabadságra esküdtünk fel, az ellenreformáció, az üldöztetések idején is, és ezt tesszük ma is.

Így valósulhat meg tehát a vallásszabadság, a türelem eszméje, mely elősegíti azt, hogy a hitet minden ember mint „Isten ajándékát” élje meg. Ez szabadság, a türelem ezen eszméje azonban túlmutat önmagán. II. János Pál pápa szavaival élve: „A szabadság beteljesedése a szeretet!” Ez rávilágít arra, hogy a dialógus, a türelem, a szabadság eszméi igen fontosak életünkben, de nem elégségesek. És miért? Mert ezeknek önmagukban úgymond nincs pozitív töltetük. Nem elég csak párbeszédben lenni, türelmesnek lenni, Istenünk sokkal többet kíván tőlünk. A felebarátot, a mellettünk lévő embert nemcsak élni hagyni, hanem életre segíteni is kell. A szabadsággal kezdeni kell valamit, élni kell vele, és nem tehetünk mást, mint azt, hogy beteljesítjük Istenünk törvényeit. A törvény betöltése pedig a szeretet. Mint ahogyan a nagy parancsolat is mondja: „Szeresd azért az Urat, a te Istenedet, tel-

jes szívedből, teljes lelkedből, és teljes elmédből és minden erődből. Szeresd felebarátodat, mint magadat. Nincsen más, ezeknél nagyobb parancsolat.” (Mk 12, 29–31) Nemegetszer megtapasztaltuk már, hogy a szabadságunkkal nem kezdetünk azt, amit éppen akarunk. Istentől függő lények vagyunk, és ha figyelembe vesszük az Atya akaratát, akkor már nem is gondolunk másra, akkor a szolgálat is szabadságunkra válik. Föl kell nőnünk a feladathoz, mert mi lenne hivatásunk más, mint az, hogy Istennünk munkatársaiként keressük meg helyünket a nap alatt, teremtett világunkban.

A szabad lelkiismeret által kialakított hit, Isten ajándéka, tehát nem a kizárólagosságot és a különállóságot kell hogy szolgálja, hanem a szeretetet, egymásért, a világunkért való éleést. Adja Isten, hogy mindannyian ennek tudatában éljünk, hogy láthatatlan kerekasztalainknál az asztalfőn a szeretet Istene üljön.

Beszédemet Augustinus, azaz Szent Ágoston szavaival zárom, amelyek latin patinával így szólnak: *In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus autem caritas.* Tehát: „A szükséges dolgokban legyen egység, a kétesekben szabadság, mindenben pedig szeretet.”

Amen.

Máté Ernő, Pécs

VÍVÓDÁSAIM

(In memoriam Dávid Ferenc)

*Eretnek, istentagadó,
az Úr nevét káromló,
Te is tudod, Atyám,
nem vagyok.
Csak vívódom,
gondolkodom.
Hiszem, vakon nem bírok
elindulni utamon.
Nyisd fel a szemem!
Fogd meg a kezem,
s vezess a göröngyös ösvényen.
Hadd elszenvednem
éles kövek, szúrós tüskék
marta sebek minden kinyját,
s ha majd a lelkemet
megtisztulva felkínálom,
kérelek, úgy fogadd, mint barát.
Látod, már nem döngetem
a lélek-börtön várfalát,
csak egy rést keresek rajta,
egy kis repedést, melyen át
megpillanthatom az Eged.*

Bandi András

Hitünkről – XXII. rész (Nyitrai Levente, Kocsord)

ISTENT MEGÉRTENI

Az unitarizmus, a keresztény eszmevilág kifejeződésének nem akármilyen módja, ill. igen magas fokozata. Egyszerre biblikus és természettudományos megközelítésben próbálja megérteni, és érthetővé tenni Isten üzenetét, ill. kinyilatkoztatását. Ebből szeretnék egy újabb tarsolyra valót kínálni folyóiratunk olvasóinak a közérthetőség nyelvén.

Isten minden élőnél magasabb fokon nyilatkozott meg az embernek. Ezt hitvallások sokasága tolmácsolja az ember felé. De miért kell, kell-e egyáltalán tolmácsolni Isten kinyilatkoztatását? A válasz lehet magánügy, de amit Isten nekünk magáról mond, az törvény. Szól a közösségekhez, az őket alkotó egyén jogairól. Szól az egyénhez a közösséggel szembeni kötelességeiről. És szól a Törvényhozóról, aki adta és számon kéri rajtunk az életünket.

A törvény nemtudása nem mentesít mellőzésének következménye alól. A törvényt ismerni kell, és meg kell érteni. Hiábavalósággá válik minden élet, amiben nem ez áll legelől és legfelül. Van, aki szerint az a küldetésünk a Földön, hogy valahol otthon legyünk rajta.

Helyes.

De otthon a Földön is csak Istennél vagyunk. Isten pedig mindig velünk van, sőt bennünk. Mi mégis megtehetjük, hogy nem élünk együtt Istennel, ezért nem is értjük őt, és a Földön sem tudunk otthon lenni.

Sehol.

Sőt a Mennyben sem találjuk majd a helyünket, hiába lesz az nekünk kijelölve. Bármi kismértékben legyen ez igaz, azt, hogy kell-e Istent értenünk, kérdés tárgyává tenni nem lehet. Ez az a legfőbb szellemi ügy, amit szolgálnunk kell, amit el kell